

Augusztus végén nyílt meg a kiállításom a Váci utca sarkán, s noha a lapok általában elismeréssel írtak a képekről, melyeket huszonöt évi munkásságom anyagából magam válogathattam össze, az egyik nagyobb vászنامat majdnem valamennyien kifogásolták. Vitatható értékű kép, elismerem. Félig-meddig tréfából festettem egyszer. Ülő férfit ábrázol, aki hegedül a mellette ülő ruhátlan, szőke lánynak, bal lábánál pedig egy felöltözött nő ül a földön, és hallgatja a hegedűszót. A hegedűs is csodálatosan szép fiú, a szőke lány is tündökletes, mégis a kritikusok egybehangzóan azt panaszolták, hogy valami „nyugtalanító diszharmonia” árad róluk, „hibásan fogtam fel a témát”, ahogyan egyikük írta, s kivált azt nem értik, miért adtam a képnek azt a címet, hogy „Hajnali háztetők”.

Az igazság az, hogy én egyáltalán nem ezt a címet adtam neki. Amikor megkaptam a katalógus

kefelevonatát, a titkár rámutatott egy piros ceruzával megjelölt sorra:

„77. Hegedülő férfi, ülő akt és egy titkos prostituált képmása. 1943. Olaj, 170 × 137.”

– Lócs elvtárs azt üzeni – mondta –, hogy ezt a címet meg kell változtatni.

Pedig ez már a harmadik cím volt. Úgy kezdődött a dolog, hogy még augusztus elején, egy pénteki napon rám telefonáltak a szövetségből, azonnal menjek be, fontos ügyben. Meg akarják venni az egyik képet. Csöndesen letettem a kagylót. Egy perc múlva újra csengett a telefon.

– Halló? Both Benedek lakása? Szétkapcsoltak. Halló? Both elvtárs?

– Én vagyok – mondtam óvatosan.

Ugyanaz a női hang beszélt. Üzenetet adott át. Úgy tudják, van egy portrém Halász Péterről, s szeretnék megvenni a szövetség székháza számára.

Halász Péter halálhírét aznap reggel olvastam az újságban. Múlt héten utazott ki Párizsba a képeivel, ahol kiállítása nyílt volna meg, de már a repülőgépről agyvérzéssel vitték be egy szanatóriumba, s tegnap délután meghalt.

Bizonyos voltam benne, hogy csak ugratás ez a telefon, mégis elmentem. Ha ugratás, legfeljebb beugrottam – gondoltam. De nem volt ugratás.

Csakugyan volt egy régi képem Péterről, még 1943-ból. Csakugyan meg akarták venni. Hogy kifüggeszék a díszteremben.

– Sajnos – mondtam –, az nem jó nektek. Formalista kép.

– Jó. – Mondtak valami gorombaságot. – Jó, megvesszük.

– Nem eladó – mondtam. – Gyöngye. Nincs is kész.

– Ne okoskodj. Csak kéreted magad.

– Én nem. Mondom, hogy hibás. Idealista. Naturalista. Túlságosan élethű: nagyon ronda rajta Petár.

Lőcs László erre diadallal lecsapott. Jobb kezével a feje fölött megfogta a bal fülét, így mutatta, hogy milyen nyakatekert ez az én székely góbé érvelésem. Ha élethű, akkor nem lehet ronda, mert Halász Péter igazán nagyon szép ember volt.

Az ő művészi hitvallása szerint ugyanis a festészet abból áll, hogy szép dolgokat kell lefesteni szépnek, nem pedig a szépet csúnyának vagy a csúnyát szépnek. Én azt tartom – magyaráztam neki –, hogy a valóság se nem szép, se nem csúf, se nem rossz, se nem jó, sőt, értelme sincs semmi, amíg mi művészek értelmet nem adunk neki, s ihlettel, látomással, lelkünk teremő erejével

szépséget, igazságot és jóságot nem lehelünk belé. A téma, a modell lehet rút is: a *kép* legyen szép. Néhai öreg barátom, B., szerette ravasz képpel mutogatni azt a remek vásznát, amely egy trágya-dombon kapirgáló tyúkot ábrázol. „Lefejtetem a – ganéjt”, mondogatta, de nem ezzel a szóval, hanem közönségesebb nevén nevezve a barnássárga matériát.

– Nem, nem – rázogattam a fejem. – Hidd el, hogy nem használhatjátok. Nem elég pozitív. Különben is, több figura van rajta. Egy gyönyörű, dúsgazdag kapitalista lány aktban...

– Mi? He?

– Azonkívül Lili is.

– He? Mi? Az baj. Az baj.

Elgondolkozva dobogtatott ujjával az asztalon.

– Hát vakard le a képről a nőket – mondta végül.

Egy milliomos kisasszonyt is ráfestettem annak idején. Egy karcsú, szőke lányt, akibe olyan szerelmes voltam egyszer, hogy vonítani tudtam volna kínomban. Emlékszem, nem volt se éjjelem, se nappalom. Jártam föl-alá a szobámban egész éjszaka, lementem a partra, és hajnalig bolyongtam eszeveszett, sietős léptekkel, mint az ámokfutó. Soha, egy percig sem tudtam volna el-

képzeln, hogy ezt túlélhetem. Azután ugyanilyen gyorsan kigyógyultam belőle; de még később is, akárhogy is fordultak a dolgok, akármilyen történt, hiába, ha megláttam valahol, ha találkoztunk véletlenül és ránéztem, hát klopp-klopp! rögtön kalapálni kezdett a szívem. Megigézett a szépségével. Halász Péter pedig a legszebb férfi volt, akit életemben ismertem. Talán ezért festetem le őket. Mert hiába küszködünk ecsettel-olajjal, mindennel, éveken át, hiába festünk össze tücsköt-bogarat, hogy megértessük az emberekkel a közömbösnek vagy egyenesen csúfnak vélt dolgok szépségét, a szívünk mélyén talán mindnyájunknak lakik egy Lócs elvtárs, aki néha szeretne lefesteni egy istenigazában szép embert.